

**ПРАКТИКИ ПОЄДНАННЯ МАТЕРЯМИ
ОПЛАЧУВАНОЇ ПРАЦІ ТА ПІКЛУВАННЯ ПРО ДІТЕЙ:
ТЕМПОРАЛЬНО-ПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ**

Вступ. Трансформаційні зміни інституту сім'ї та сімейних практик, викликані індустріалізацією, торкнулись суттєвим чином просторово-часових вимірів сімейної взаємодії та практик піклування про дітей. У доіндустріальному суспільстві економіка домогосподарства вимагала спільного сімейного простору, а сфери публічного та приватного не були розділеними. Розподіл господарських завдань між членами сім'ї також був підкорений спільному ритмові життя, що був суворо визначеним та координованим. З початком процесів індустріалізації ця просторово-часова спільність сімейної повсякденності зникає: більшість батьків працюють поза домом, діти відвідують дитячий садок, школу та усе більша частина їхнього вільного часу також зорганізована поза межами дому (спортивні секції, додаткові заняття тощо). Відповідним чином змінюються і темпоральні (часові) характеристики сімейної повсякденності, що скеровані не спільним ритмом життя, а ритмами різних соціальних інституцій: розкладом роботи дитячих садочків, шкіл, гуртків та спортивних секцій, робочим часом батьків, годинами роботи магазинів та розкладом роботи громадського транспорту. Це вимагає додаткових зусиль для координації сімейної взаємодії, адже для членів сім'ї стає надзвичайно важко бути поєднаними через ці різні ритми¹. Через традиційний гендерний розподіл праці здебільшого жінки є основними «постачальницями» турботи в сім'ї. Отже, вони найчастіше постають перед завданням координації взаємодії членів сім'ї в умовах множинних просторових та темпоральних структур, до яких вони залучені. Особливо гострою ця проблема є для працюючих матерів, які щодня балансує між роботою та сім'єю, вимушені стати «експертками з часу та руху»².

¹ Beck U., Beck-Gernsheim E. Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences / Ulrich Beck and Elisabeth Beck-Gernsheim. – London: Sage, 2002. – P. 91.

² Hochschild A. R. The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home / Arlie Russel Hochschild with Anne Machung, New York: Viking Penguin, 1989. – P. 9.

Метою дослідження є виявлення темпоральних³ та просторових напружень організації повсякденного піклування про дітей матерями, які працюють. Зокрема, увагу сфокусовано на зв'язку цих напружень із інституційними послугами догляду за дітьми, їх освіти та розвитку (дитячих садочків, а також гуртків і секцій). **Теоретичні засади дослідження.** Дослідження спирається на: 1) теорію структурації Е. Гіденса, у межах якої актуалізовані темпоральні та просторові аспекти рутинизованих (повсякденних) практик⁴; 2) концепт «пейзаж (панорама) турботи» (англ. *caringscape*)⁵, що позначає багаторівневий характер практик піклування у темпоральному та просторовому вимірах; 3) концепт «інфраструктура повсякденного життя» Х. Ярвіс (*H. Jarvis*)⁶. **Емпіричними даними дослідження** є: **1)** повідомлення форуму батьків «Носики-курносики» (м. Полтава, тема «Реальний час роботи дитячих садочків», n=98), батьківського форуму на сайті доктора Комаровського (тема «Сад: ближче до дому або до роботи», n=20), а також форумів «Kidstaff Порадниця» (тема «Як Ви встигаєте працювати та забирати дитину з дитячого садочка?», n=45) та «Київські мами та не тільки» (тема «До котрої години працюють дитсадки», n=19)⁷; **2)** якісна частина авторського дослідження, що було здійснене у квітні-липні 2015 року в м. Полтава. За допомогою методу глибинного інтерв'ю були опитані 15 матерів, які працюють за наймом, та мають принаймні одну дитину віком до 10 років.

Короткий опис результатів дослідження. Дослідження сфокусоване на темпоральних та просторових напруженнях організації матерями повсякденного піклування про дитину, пов'язаних із часом роботи дитячих садків, гуртків та секцій, а також їх конфліктом із робочим часом матерів. Зокрема, виявлено суперечності між: **1)** робочим часом батьків та годинами

³ Темпоральність – часова сутність явищ, породжена динамікою їх особливого руху, на відміну від тих часових характеристик, які визначаються відношенням руху даного явища до історичних, астрономічних, біологічних, фізичних та іншим часових координат, взаємозв'язок моментів часу [Современная западная философия : словарь / [Ред. В.Н.Садовский]. – М.: Издательство политической литературы, 1991. – с. 298].

⁴ Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структурации / Энтони Гидденс. – М.: Академический Проект, 2005. – 528 с.

⁵ McKie L., Gregory S., Bowlby S. Shadow Times: The Temporal and Spatial Frameworks and Experiences of Caring and Working / McKie, Linda; Gregory, Susan; Bowlby, Sophia // *Sociology*. – 2002. – Vol. 38. – pp. 593 – 611.

⁶ Jarvis H. Moving to London Time: Household Co-ordination and the Infrastructure of Everyday Life / Helen Jarvis // *Time & Society*. – 2005. – 14(1). – P. 135.

⁷ n – кількість повідомлень форуму.

роботи державних дитсадків. Можна припустити, що темпорально-просторові конфлікти організації повсякденного піклування про дітей працюючими матерями у великих містах є значно гострішими. Зокрема, матері постають перед дилемою – віддавати дитину до садочку, що ближче до дому, чи до місця роботи: у першому випадку існує проблема вчасно дістатися до садочку після роботи, в другому – тривалі, втомливі поїздки з дитиною у громадському транспорті та ризик зараження вірусними інфекціями. Ці темпорально-просторові напруження можуть впливати на практики зайнятості матерів, які свідомо обмежують свою професійну активність через неузгодженість їх робочого часу та годин роботи дитсадка;

2) суперечності між інституційними *правилами* та *практиками* регулювання робочого часу дитсадків.

Оскільки здебільшого матері є основними суб'єктами повсякденного піклування про дітей, вони балансують між «множинними темпоральностями»⁸, відповідаючи за часову координацію сімейної повсякденності, зокрема в аспекті відвідування дитиною гуртків та секцій тощо. Так, відвідування дитиною дошкільного та молодшого шкільного віку таких занять розглядається матерями як практика, що вимагає часового ресурсу та вступає у конфлікт із їх робочим часом. Зокрема, потреба супроводжувати 7-річного сина до секції та додаткових занять з англійської мови у випадку однієї інформантки була одним із факторів, що вплинули на терміни повернення на роботу після народження другої дитини. Порівняно старші діти (віком від 8 років) відвідують гуртки самостійно, але деякі матері контролюють кожний етап просторового переміщення дитини та підшуковують гуртки та секції, що знаходяться ближче до дому. Одним із факторів, що загострює ці напруження, є підвищена увага сучасних батьків до безпеки дитини. Суспільство ризику спричиняє появу специфічної «культури страху»⁹, що впливає на батьківські настановлення та практики¹⁰. Теми батьківських страхів, різноманітних загроз для дітей та бажання

⁸ Sarre S. Temporality in Families with Teenagers and its Articulation with Gender and Generation / Sophie Sarre. – PhD Thesis: University of Surrey, 2011. – P. 84.

⁹ Glassner B. The culture of fear: Why Americans fear the wrong things / Barry Glassner. – New York: Basic Books, 1999. – 304 p.

¹⁰ Furedi F. Paranoid parenting: Why ignoring the experts may be best for your child / Frank Ferudi. – Chicago: Chicago Review Press, 2002. – 233 p.; Stokes M.A. Stranger Danger. Child Protection and Parental Fears in the Risk Society / Mary Ann Stokes // Amsterdam Social Science. – 2009. – Vol. 1(3). – pp. 6 – 24.

убезпечити від них дитину з'являлися у наративах чи не усіх інформанток. Загалом, місто розглядається матерями як недружній до дитини простір, а «незнайомці» як потенційно небезпечні та ворожі до неї. Батьківські страхи не просто дискурсивно актуалізовані, вони також впливають на характер повсякденного піклування про дітей та створюють додаткові темпорально-просторові напруження, викликані потребою супроводжувати дитину до школи та зі школи, на прогулянці, а також до місця роботи гуртків та секцій.